

М.М. Трещов,
начальник управління доходів

Головне фінансове управління
Дніпропетровської
обласної державної адміністрації

Розглянуто теоретико-методологічні засади підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств. Обґрунтовано принципи розвитку національної інвестиційно-інноваційної політики в аграрному секторі економіки. Наведено пропозиції щодо розвитку форм фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності та впливу держави на розвиток підприємств пріоритетних галузей.

Ключові слова: інноваційний процес, інноваційно-інвестиційна діяльність, конкурентні переваги, сільське господарство, управління конкурентоспроможністю.

Постановка проблеми. Найважливішим завданням сучасної суспільної політики в аграрній сфері є підвищення конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських підприємств. При цьому найбільш ефективним шляхом здійснення поставленої мети є активізація інвестиційно-інноваційної діяльності та створення цілісної системи її фінансового забезпечення, яка має ґрунтуватися на широкомасштабному залученні та максимально ефективному використанні фінансових ресурсів із різноманітних джерел походження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз вітчизняного і зарубіжного досвіду управління інвестиційно-інноваційним процесом дозволяє зробити висновок про те, що багато аспектів інвестиційно-інноваційної діяльності та оцінки її ефективності у повній мірі відображені в роботах вітчизняних і зарубіжних учених. Її базовими джерелами є положення економічної теорії, що розглядають взаємозв'язки ресурсних і результативних параметрів економічного розвитку: теорії накопичення, теорії економічної динаміки, теорії відтворення, теорії економічного зростання. Найбільш повно зазначені питання розкриті в роботах Дж.М. Кейнса, А. Маршалла, Б. Скотта,

П. Солоу, Дж. Буєра, І. Бланка, І. Беляєва, Е. Домара, З. Долгова, В. Железова, Дж. Зюсман, М. Ільїна, В. Воропаєва, В. Коссова, Н. Кондратьєва, М. Лапуста, В. Леонтєва, В. Лівшица, Дж. Лоджа, А. Смирнова, Л. Тайсон, Е. Телегіна, В. Шеремета, І. Фамінського, Р. Харрода, Р. Чибрікова, Й. Шумпєтера, Ю. Щербакіна та інших.

Проте переважна більшість досліджень розглядає інвестиційно-інноваційні процеси на макrorівні, не приділяючи достатньої уваги вирішенню проблем на мікрорівні, що прямо пов'язані з інвестиційно-інноваційним процесом на підприємствах.

Недостатня опрацьованість цих проблем на теоретичному рівні не дозволяє суб'єктам господарювання ефективно вирішувати цілий ряд управлінських завдань. Тому проблеми зростання ефективності управління інвестиційно-інноваційним процесом необхідно розглядати в тісному взаємозв'язку між макро- і мікрорівнями, що вимагає створення ефективних механізмів управління інвестиційно-інноваційною діяльністю на сільськогосподарських підприємствах.

Метою дослідження є розвиток теоретико-методологічних засад інвестиційно-інноваційної діяльності аграрних підпри-

емств, що спрямована на формування на цій основі конкурентних переваг вітчизняних підприємств галузі, розробка методичних і практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Низька конкурентоспроможність більшості вітчизняних сільськогосподарських підприємств і невисокі темпи виробничого та фінансового розвитку суб'єктів господарювання цієї галузі є найважливішими передумовами для вдосконалення управління їх інвестиційно-інноваційною діяльністю.

На даний момент ситуація в аграрній галузі України склалася таким чином, що без кардинального технічного і технологічного переоснащення аграрних підприємств, а отже без залучення значних фінансових ресурсів розвиток та навіть виживання на ринку суб'єктів господарювання видається майже неможливим.

Поліпшення інвестиційного клімату суб'єкта господарювання можливе як за рахунок проведення заходів на загальнодержавному рівні, так і за рахунок удосконалення процесу управління інвестиційною діяльністю на самому підприємстві.

Одним з основних напрямів підвищення ефективності управління інвестиційно-інноваційними процесами на мікрорівні є використання комплексного підходу до інвестування. Комплексне інвестиційне проектування – це системно інтегрований процес управління сукупністю інвестиційних проектів, які підпорядковані єдиному стратегічному задуму, орієнтованому на успішну реалізацію інвестиційної програми підприємства.

В умовах недостатності власних фінансових ресурсів комплексне інвестиційне проектування може розглядатися як один з найефективніших підходів до управління інвестиційно-інноваційною діяльністю суб'єкта господарювання. Застосування даної концепції при реалізації інвестиційно-інноваційної програми підприємства може сприяти оптимізації управлінських рішень в інвестиційній сфері, більш ефективного використання обмежених інвестиційних ресурсів підприємства, зниженню потреби в ресурсах, що залучаються, позитивній ди-

наміці основних показників фінансово-господарської діяльності.

Для забезпечення підвищення ефективності управління інвестиційно-інноваційною діяльністю сільськогосподарського підприємства необхідно сконцентрувати увагу на активізації використання внутрішніх резервів підприємства, одночасно сприяючи ефективному залученню зовнішніх ресурсів.

Мобілізацію внутрішніх ресурсів підприємства доцільно проводити такими шляхами:

- реструктуризація підприємства;
- удосконалення структури акціонерного капіталу;
- амортизаційна політика;
- реалізація інвестиційних кадрових проектів.

Основна ідея реструктуризації підприємств – створення конкурентоспроможних виробництв і зміна поведінки підприємства через запровадження жорстких бюджетних обмежень, властивих ринковій економіці. Поведінку підприємства в ринковій економіці, свободу його дій визначають ринкові ціни та співвідношення доходів і витрат, тобто жорсткість його бюджетних обмежень.

Реструктуризація може полягати як у розділенні підприємства на юридично самостійні господарюючі суб'єкти, що пов'язані або не пов'язані між собою, так і в зміні внутрішньої структури підприємства у вигляді організації нових служб, підрозділів або в упорядкуванні функцій тих, що діють.

Одним із найважливіших елементів стратегії фінансування підприємства є формування обсягів і структури акціонерного капіталу. Під оптимальною структурою капіталу слід розуміти співвідношення між основними джерелами його формування, головними серед яких є короткострокові і довгострокові борги підприємства, оплачений капітал від продажу акцій і нерозподілений прибуток, що дозволяє забезпечити високі і сталі прибутки. Це дуже важливо для реалізації стратегії ефективного фінансування, оскільки структура капіталу забезпечує певний рівень фінансового лівериджу, тобто співвідношення власних і позикових

коштів підприємства. Тому формування структури позикового капіталу може здійснюватися різними шляхами, поєднуючи випуск різних видів цінних паперів.

Крім того, існує необхідність у серйозному коригуванні амортизаційної політики, адже на поточний момент у більшості випадків результатом застосування її на сільськогосподарських підприємствах є закладення передумов до зменшення інвестиційних можливостей підприємств через скорочення бази нарахування амортизації та її розмірів.

На жаль, амортизація в Україні перестала виконувати свою головну відтворювальну функцію. Аналіз використання амортизаційних відрахувань на аграрних підприємствах свідчить, що вони спрямовуються в основному на поповнення обігових коштів. Лише незначна частка використовується для придбання нових активів, при чому найбільшою вона є на аграрних підприємствах, що займаються насінництвом та племінним тваринництвом і птахівництвом з використанням новітніх науково-технічних і селекційних розробок. Отже, амортизаційні відрахування здебільшого впливають на забезпечення поточної діяльності (а не на відновлення основного капіталу) і не сприяють інноваційному розвитку підприємств.

Отже, амортизаційна політика повинна бути пов'язана із загальною стратегією інвестиційної діяльності. При цьому слід чітко визначити об'єкти застосування прискореної амортизації. Доцільно застосовувати прискорену амортизацію тільки на високотехнологічне устаткування.

Підвищення ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності на стадії розробки інвестиційного проекту може бути досягнуте за рахунок скорочення терміну проектування; закладення у проект прогресивних форм його реалізації; широкого застосування там, де це можливо і доцільно, типових проектів, які вже виправдали себе на практиці, що дозволяє значною мірою знизити витрати на проектування, а також різко зменшити ризики; застосування в проекті найбільш передових технологій з урахуванням вітчизняних і зарубіжних досягнень; підвищення загального технічного рівня проектування.

Дослідження показують, що господарська та інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств України зараз протікає в умовах дії цілого ряду несприятливих чинників (непродумана державна політика, висока вартість кредитних ресурсів, низька вартість імпортової сільськогосподарської продукції та ін.). У зв'язку з цим найбільш ефективним способом управління інвестиційно-інноваційною діяльністю є впровадження заходів, спрямованих на зниження негативної дії ризиків на діяльність підприємства через упровадження сучасної системи фінансового планування. Якщо зовнішні ризики (політичні, економічні, правового регулювання тощо) можуть піддаватися лише прогнозуванню, то боротьба з внутрішніми ризиками може бути дуже успішною за допомогою системи бюджетного планування діяльності підприємства. При цьому недопущення збитку від основної діяльності підприємства можна розглядати як джерело додаткових доходів.

Внутрішньофірмове планування і саме управління інвестиційною діяльністю в сучасних умовах через специфіку української дійсності зіткнулося з серйозними труднощами в результаті розриву в ієрархії управління, оскільки обґрунтувати різні варіанти господарювання, адекватні відповідним прогнозним сценаріям розвитку, неможливо без планування своєчасних рішень.

В управлінні інвестиційною діяльністю підприємства сьогодні все частіше використовується інвестиційний бюджет, який включає доходи і витрати від інвестиційної діяльності, а також потреби в інвестиційних ресурсах за всіма вибраними напрямками та інвестиційними проектами.

Проходження всіх етапів бюджетування при розробці й ухваленні управлінських рішень забезпечує: по-перше, детальне опрацювання самих інвестиційних проектів, по-друге, комплексний розгляд інвестиційної діяльності в рамках всієї фінансово-господарської діяльності підприємства та аналіз її впливу на фінансовий стан підприємства, по-третє, організацію контролю над подальшою реалізацією кожного окремого проекту і над виконанням інвестиційного бюджету в цілому.

Ще одним з методів підвищення ефективності управління інвестиційною діяльністю є використання принципів наскрізного планування при формуванні й реалізації інвестиційних проектів. Це дозволить підвищити ефективність інвестиційної діяльності і забезпечити системний взаємозв'язок інвестиційної програми зі стратегічною програмою інвестиційної політики, і крім того – прозорий контроль за ступенем досягнення цільових інвестиційних завдань.

Сьогодні ефективність інвестиційної діяльності сільськогосподарського підприємства в значній мірі залежить від організації управління інвестиційною діяльністю в компанії. Ухвалення рішень про інвестиції є найбільш складним і важливим завданням управління, у зв'язку з чим виникає необхідність взаємодії усіх учасників процесу управління інвестиційною діяльністю компанії, яку можливо реалізувати лише через єдину структуру управління інвестиціями в рамках наявної організаційної структури управління. В умовах швидких змін кон'юнктури ринку, коли стоїть завдання нарощування конкурентних переваг, найефективнішим є дивізійний тип структури управління інвестиційною діяльністю, де здійснюється делегування частини управлінських повноважень (бізнес-планування, економіка, ціноутворення, маркетинг, кадри) у нижчі структурні ланки, що дозволяє підрозділам частково або повністю взяти відповідальність за реалізацію інвестиційної діяльності. У результаті управлінські ресурси верхнього ешелону організації вивільнюються для вирішення стратегічних завдань.

Підвищення ефективності управління інвестиційною діяльністю з урахуванням чинника невизначеності залежить від багатьох чинників: оптимального поєднання централізації і децентралізації управління інвестиційною діяльністю; науковості процесу організації аналітичного забезпечення управління інвестиційною діяльністю; вироблення нових цілей і завдань щодо вдосконалення організації аналітичного забезпечення методичного апарату управління інвестиційною діяльністю; безперервного вдосконалення управління інвестиційною діяльністю; постійності аналітичного забез-

печення та інформаційної достатності управління інвестиційною діяльністю; відповідності характеру роботи потенційним можливостям виконавця; безперервності підвищення кваліфікації менеджерів з управління інвестиційною діяльністю.

Крім того, слід приділити особливу увагу впровадженню автоматизації, що вирішить ряд проблем, пов'язаних зі спрощенням системи управління фінансово-господарською діяльністю підприємства в цілому, а також зі спрощенням процесу управління інвестиційною діяльністю зокрема. Стратегічною метою проекту автоматизації є підвищення ефективності інвестиційної діяльності за рахунок удосконалення системи управління і впровадження сучасних інформаційних технологій управління інвестиціями.

З точки зору держави схема удосконалення системи управління інвестиційною діяльністю сільськогосподарських підприємств, яка б у найкоротші терміни стимулювала інноваційну активність підприємств, полягає у збереженні преференційних методів оподаткування, застосування яких є економічно вигідним і зручним для підприємств і доцільним для держави з точки зору захисту національного товаровиробника, забезпечення населення реальними трудовими місцями та стабілізації платіжного балансу країни.

Перспективним і доцільним напрямом удосконалення податкової політики є реформування загальної податкової системи шляхом зниження нарахувань на заробітну плату і прибуток підприємств, спрощення процедур сплати податків, а також виділення окремих механізмів стимулювання розвитку суб'єктів господарювання (застосування знижених податкових ставок у перші два-три роки діяльності; запровадження пільгового оподаткування прибутку в частині витрат, спрямованих на реконструкцію, модернізацію; звільнення від оподаткування реінвестованого прибутку). За допомогою цих методів держава не створюватиме ілюзії постійної опіки і підтримки, а відіграватиме роль заохочувального механізму до розвитку і зростання вітчизняної економіки.

Амортизаційна політика має розглядатися з позиції виключно цільового використання цього джерела інвестування. Зважаючи на те, що через застосування різноманітних методів нарахування амортизації підприємство може досягти різних цілей залежно від стратегії свого розвитку, пропонується законодавчо надати їм право самостійно визначати амортизаційну політику, яка надасть їм змогу вибирати терміни експлуатації основних засобів і методів нарахування амортизації згідно з власними економічними інтересами.

Крім того, доцільно розробити програми підтримки державними та уповноваженими комерційними банками чітко визначених напрямів розвитку сільськогосподарських підприємств шляхом надання кредитних ресурсів на основі визначення пріоритетів розвитку, якими, зокрема, можуть бути інвестиційні проекти, пов'язані з упровадженням технологічних інновацій. Водночас слід передбачити спрямування кредитних ресурсів виключно на інвестиційні цілі (закупівлю нового обладнання, реконструкцію і модернізацію об'єктів виробничого призначення, запровадження нових технологій, селекційну роботу), тобто чітко обумовити адресне, цільове інвестиційне використання кредитних ресурсів.

Для адаптації цього механізму до українських умов доцільно визначити граничну межу кредиту через те, що більшість фермерських господарств потребує незнач-

них за розміром кредитів для придбання засобів виробництва, нової техніки. Оскільки сільськогосподарські угіддя ще й досі не є в Україні товаром, пропонується використання кредитних ліній замість застави. При цьому одним із засобів забезпечення повернення кредиту є механізм їх дії – якщо кредитотримувач виконує свої зобов'язання з погашення кредиту, то згодом йому може бути надана позика на більшу суму. Крім того, у кредитотримувача з'являється досвід освоєння кредиту та стимул для повернення позики. Надання доступу до більших за обсягами кредитних ресурсів у майбутньому є важливим стимулом своєчасного виконання кредитних зобов'язань.

Висновки. Аграрні підприємства самостійно за короткий проміжок часу можуть одержати конкурентні переваги шляхом запровадження інвестиційно-інноваційних методів управління, а саме: проведення реструктуризації підприємств, зміни структури акціонерного капіталу та впровадження кадрово-інформаційного менеджменту. Крім того, державну політику, яка спрямована на стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств, пропонується реалізовувати насамперед через пільгове оподаткування прибутку підприємств і оплати праці, гнучку амортизаційну політику, стимулювання банків до кредитування інноваційної діяльності аграрних підприємств.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бланк І.О. Основи інвестиційного менеджменту. – К.: Ніка-Центр, 2001. – Т 1. – 531 с.
2. Гаврилюк О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України // Фінанси України. – 2008. – № 2. – С. 68-81.
3. Звонова Е.А. Международное внешнее финансирование в современной экономике. – М.: Экономика, 2002. – 321 с.
4. Кузнєцова А.Я. Фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності: Монографія. – Львів: Львівський банківський інститут НБУ, 2005. – 320 с.
5. Кутшим В.В. Ключові тенденції інноваційного розвитку реального сектору вітчизняної економіки // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 117-122.
6. Bengstong M. Required Disclosure and the Capital Markets. – N-Y, 2001. – 201 с.
7. Fabozzi F., Modigliani F. Capital Markets. //3rd Edition. – N-Y: Prentice Hall, 2003. – 456 с.